

Nakladnik:
Savez antifašističkih boraca i antifašista RH

Za nakladnika:
Ratko Maričić

Urednici:
Branko Čanković, Miroslav Kirinčić i Slađan Lipovac

Suradnici:
Jadranka Kruljac Sever i Ljerkko Mužinić

Lektura i redaktura:
Miroslav Kirinčić

Cip

Sadržaj:

PREDGOVOR	
ČAZMA U PROŠLOSTI	
UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA	
RAZVOJ BORBENIH JEDINICA U MOSLAVINI 1941 – 1945	
O ZNAČENJU FORMIRANJA BRIGADA I DIVIZIJA	
NEKA OD BORBENIH DJELOVANJA MOSLAVAČKIH PARTIZANSKIH JEDINICA	
STVARANJE I RAZVOJ ODREDA, BRIGADA, DIVIZIJA I VOJNO-TERITORIJSKIH USTANOVA 10. KORPUSA	
DESANKA MARIĆ – RENČIĆ: MOSLAVAČKOJ ČETI	
PREGLED ŽRTAVA KONCENTRACIJSKOG LOGORA JASENOVAC PO OPĆINAMA	
GOVOR GENERALA ĐURE BLAHE PRILIKOM OBILJEŽAVANJA 65. GODIŠNJICE OSNIVANJA 1. MOSLAVAČKE BRIGADE I OSLOBOĐENJA ČAZME	
RUŠENJE ANTIFAŠISTIČKIH SPOMENIKA U ČAZMI 1990–2000.	

Predgovor

Ova brošura posvećena je svim sudionicima Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) moslavačkog i čazmanskog kraja i žrtvama fašističkog terora prigodom obilježavanja 70. obljetnice osnivanja Prve moslavačke brigade, Brigade Matija Gubec i oslobođenja Čazme.

Brošura je namijenjena svima, a naročito mladima koji antifašizam prihvataju kao trajnu civilizacijsku vrijednost. U brošuri je opisan čazmanski kraj prije i tijekom Drugog svjetskog rata, doprinos i žrtve žitelja Čazme i Moslavine u Narodnooslobodilačkoj borbi (NOB) 1941–1945. Brošuricom će se pridonijeti da se očuvaju i njeguju tekovine, tradicija, kulturna i spomenička baština NOB-a, te da se poštuje čast i dostojanstvo sudionika i žrtava u NOB-u.

Pri izradi brošure korišteni su autentični materijali, građa, kopije i fotografije, objavljene u ranijim sličnim brošurama i knjigama, kao i materijali pohranjeni u Gradskom muzeju Čazma. Korišteni su originalni izvodi iz knjiga: Poimenični popis žrtava koncentracijskog logora Jasenovac” 1941–1945. s podatkom o 534 pogubljena žitelja s područja Čazme, kao i dijelovi knjige Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990–2000., koji se odnose na područje bivše Općine Čazma.

Objavljen je cjelovit govor generala Đure Blahe prilikom obilježavanja 65. obljetnice osnivanja brigada, kao svjedoka zbivanja tog vremena i kao partizanskog rukovodioca. Objavljeni su i pjesma mlade partizanke iz Rogože Moslavačkoj četi iz 1943. godine, kopije fotografija iz tog vremena, koje prikazuju borce i rukovodioce NOB-a, prosvjetne, kulturne i sportske aktivnosti, koje su

razvijali pripadnici NOB-a na oslobođenim područjima. Sliku Čazme u plamenu od 26. lipnja 1944. godine prema sjećanju naslikao je zarobljeni njemački vojnik.

U brošuri je prikazano i gostoprimstvo žitelja čazmanskog kraja prema partizanskim jedinicama i borcima NOV i POJ u vrijeme velike neimaštine. Pri tome valja istaknuti i boravak na ovom području 14. slovenske divizije 14. siječnja 1944. godine prilikom pohoda za Štajersku, kojeg se prijatelji iz Slovenije sjećaju sa zahvalnošću.

U Čazmi je boravio i predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman, kao oficir komande 10. zagrebačkog korpusa 1944/1945, odakle je otišao na dužnost u Personalnu upravu Generalštaba u Beograd. Čazmu je predsjednik F. Tuđman posjetio 1995. uz kraće zadržavanje u tom gradu.

Predsjednik SFRJ Josip Broz Tito posjetio je 9. rujna 1960. naftna polja Stružec, potom je 9. rujna 1967. otkrio Spomenik revolucije u Podgariću, a 26. prosinca 1967. sudjelovao je u lovu u Pletercu. Prilikom svakog boravka u Moslavini, predsjednik Tito sastajao se s političkim i gospodarstvenim rukovodiocima Čazme, Garešnice, Ivanić Grada i Kutine interesirajući se o žiteljima, s kojima se također susretao, kao i o prirodnim bogatstvima i resursima te gospodarskom razvoju Moslavine.

Zahvaljujemo svim suradnicima, a posebno Centru za kulturu Čazma i Savezu antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, na uloženom trudu pri prikupljanju, oblikovanju i objavljivanju građe u ovoj brošuri..

Udruga antifašističkih boraca i antifašista Grada Čazme

Čazma u prošlosti

Čazma je grad duge i bogate povijesti. Prema arheološkim nalazima Čazma je bila naseljena još u rimsko doba. Prvi put se spominje u srednjem vijeku, 1094. godine, kad je, pri osnivanju Zagrebačke biskupije mađarski kralj Ladislav Čazmu (na mjestu današnje Ivanske), kao posjed, darovao zagrebačkom biskupu. Neko vrijeme iz Čazme je Herceg Koloman, brat kralja Bele IV, upravljao Hrvatskom. Kao godina utemeljenja Čazme uzima se 1226, kad je na tom području osnovana župa i izgrađen dominikanski samostan te Crkva Marije Magdalene. Već 1242. u Čazmu su prodrli Mongoli. Godine 1552. Čazmu su osvojili Turci i učinili je dijelom sandžakata s prirodnom granicom - rijekom Česmom, odakle su upravljali tim dijelom Hrvatske. Budući da se u njoj nisu mogli zadržati, 1559. napustili su je i pritom je potpuno razorili. Potom je Čazma bila dijelom Vojne krajine do 1871. godine, kad je potpala pod civilnu vlast. Potkraj 19. stoljeća Čazma se razvila kao središte trgovine i kotarske oblasti.

Čazma je smještena u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske podno Moslavačke gore, koja prema rijeci Česmi prelazi u plodne ravnice. Zbog svog položaja i tih prirodnih granica Čazma je dugo vremena predstavljala važno geostrateško, a time i administrativno, vjersko, trgovačko, školsko i gospodarsko središte. Tadašnjim cestama Čazma je bila primjereno povezana s ostatkom regije. Međutim, izgradnjom željezničkih pruga krajem 19. i početkom 20. stoljeća Čazma je ostala izvan glavnih prometnih pravaca.

Zahvaljujući umjerenom klimatskom pojasu čazmanski kraj obiluje kvalitetnim zemljištem te šumama, te je i stanovništvo

ČAZMA 1877. GODINE

većinom bilo orijentirano na poljoprivredu i preradu drveta, koja je kasnije podignutu na razinu drvno-prerađivačke industrije. U 20. stoljeću u Čazmi se bilježi razvoj zanimanja i obrta karakterističnih za gradsku sredinu, a donekle i industriju.

Uoči drugog svjetskog rata

Radi povijesnih, moralnih i ljudskih razloga potrebno je istaknuti istinu i nepobitne činjenice o Moslavini, dijelovima Bilogore i zapadne Slavonije, te o temeljnim odrednicama i razvoju Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) u tim krajevima. Pitomi su i pretežno poljoprivredni krajevi, prelijepi i prebogat duhom ljudi višenacionalno obilježeni stanovnicima: Hrvatima, Srbima, Česima, Mađarima, Nijemcima, Romima i drugim nacionalnostima, koji su zajedno u slozi, solidarnosti i dobrosusjedskim odnosima živjeli, međusobno se povezivale prijateljstvom, kumstvom i obiteljski. Njihovo zajedništvo, briga, čuvanje i spremnost žrtvovanja za susjeda i prijatelja bilo je neprocjenjiv i najdragocjeniji temelj kvalitetnog, časnog i dostojanstvenog života u prošlosti. To je posebno došlo do izražaja u najtežim trenucima okupacije zemlje i ustaške strahovlade.

Nerazvijena industrija i malobrojno radništvo na tim prostorima nisu bili prepreka razvoju radničkog pokreta. Borba za socijalnu pravdu, za bolji i čovjeka dostojan život, bili su odrednica daljih zbivanja, potaknuta nasilničkim režimom u kraljevini Jugoslaviji. Nositelji tog pokreta i borbe protiv nepravde bili su borci iz Prvog svjetskog rata i Oktobarske revolucije, kao i Španjolskog građanskog rata, a dolazili su iz redova intelektualaca, obrtnika, naprednih seljaka, posebno radnika proletera drvne industrije i eksploatacije šuma. Šumski radnici radili su i živjeli u teškim i neljudskim uvjetima, radili su po 18 sati dnevno, nekada i noću i nedjeljom, za nadnice koje su jedva udovoljavale životnom minimumu čovjeka samca. Stanovali su u zemunicama, primitivno uređenim vlažnim prostorima bez ikakvih higijenskih uvjeta, s

najskromnijim obrocima, zbog čega su bili podložni čestom obolijevanju i povredama na radu. Godine 1935. u Garjevici je bilo oko 1000 šumarsko-industrijskih radnika-proletera, stranaca i siromašnih seljaka iz pasivnih šumovitih i gorskih krajeva Hrvatske i Bosne, pretežno Ličana, Gorana, Bosanaca i Zagoraca, koji su sa sobom doveli i svoje porodice, a radili su na sječi šuma za Pilane Našičke u Novoselac Križu i Garešničkom Brestovcu. Preostali dio radništva radio je kod privatnih poslodavaca u mlinovima, na ciglanama i kod raznih zanatlija, a manji dio na željeznici ili u prosvjeti i javnim službama.

Burni dani koji su potresli Europu poslije Oktobarske revolucije imali su velik odjek u tim krajevima. Revolucija je privremeno pobijedila u Mađarskoj, što je imalo velik utjecaj na žitelje Slavonije i Moslavine, gdje su jačale revolucionarne snage zbog općeg meteža, nezadovoljstva i povratka zelenog kadra. Već 1920. godine formirane su partijske organizacije u Čazmi, Dubravi, Ivanić gradu, Garešnici i Kutini, a najjača organizacija bila je u Šarampovu Gornjem, sa sekretarom, postolarskim radnikom Alojzom Vulincem – Slogom.

Valja spomenuti značajnu ulogu Komunističke partije (KP) u razvoju radničkog pokreta. Dolaskom Josipa Broza Tita na čelo KP 1937. godine uvjeti i metode rada bitno su promijenjeni. Pristupilo se organizacijskom sređivanju organizacija i proširenju članstva te formiranju partijskih ćelija u svakom selu. U to vrijeme u državi, pa tako i u Čazmi, vodila se ogorčena borba između progresivnih snaga, koje je predvodila KP, i reakcionarnih snaga i utjecaja desnog krila HSS-a pod vodstvom Vlatka Mačeka, koji su pothranjivali međunacionalnu, međuvjersku mržnju temeljenu ne socijalnim, ideološkim i drugim različitostima. Komunisti Čazme imali su značajnu ulogu pri osnivanju Poljoprivredne zadruge u Čazmi, čiji je zadatak bio sprječavanje neobuzdane pljačke seljaka. Zadruga je imala oko 3000 članova u 50 sela kotara Čazma i bila je među najjačim u Hrvatskoj. Zadruga je bila i javna tribina KP, a 1937. godine tijekom štrajka šumarskih radnika zadrugari su po selima prikupljali hranu, organizirane su

kolektivne akcije, što je potvrđivalo osjećaj zajedničkog djelovanja i drugarstva. Zadrugarima su se pridružili komunisti DVD-a Čazma kao još jedna javna tribina i kontakt s drugim DVD-ima na suradnji i političkom djelovanju. Zadrugarima i vatrogascima pridružila se i Hrvatska čitaonica, u koju se je učlanio velik broj radnika i seljaka.

U proljeće 1941. godine, nakon martovskih demonstracija i potpisivanja sramnog pakta s Njemačkom, te nakon 6. travnja i napada Njemačke na Kraljevinu Jugoslaviju, 10. travnja uspostavljena je Nezavisna Država Hrvatska, tvorevina ustaša Ante Pavelića koju nije priznavala nijedna država osim njihovih saveznika i gospodara, kojima su morali ustupiti teritorije Hrvatske i plaćati održavanje njihove vojske. Visoki vojni i policijski dužnosnici te države na čelu s Eugenom Didom Kvaternikom željni su bili osvete i puni mržnje prema Srbima i svima onima koji ih nisu prihvaćali. Od 9. do 14. travnja, nakon pobune 108. puka razoružane Slavonske divizije, grupe vojnika lutale su bjelovarskim krajem, a u sukobu sa HSS-ovom Seljačkom zaštitom koja je prihvatila ustaški režim, njihove uniforme i oznake, u Donjim Mostima poginulo je jedanaest žitelja tog sela, koji su sudjelovali u razoružavanju poražene vojske i pljački njenih skladišta. Tu akciju i sukob proglasili su kao "Ustanak hrvatskog naroda". U daljnjim sukobima poginulo je još nekoliko žitelja okolnih mjesta hrvatske nacionalnosti. Za odmazdu, po nalogu E. Kvaternika sa 26. na 27. travnja masovno je pohapšeno 530 Srba iz Grubišnog Polja, koje su progonili i prokazali svećenici Sivjanović i Marjanović. Sve uhićenike utrpali su u stočne vagone i otpremili u logor Danicu kod Koprivnice, a potom u Jadovno kod Gospića i Pag, gdje su svi do jednog pogubljeni. Sutradan, 28. Travnja, po nalogu E. Kvaternika, pripadnici Seljačke zaštite kao poluvojnička ustaška postrojba na čelu s načelnikom općine M. Pavešićem i zakletim ustašom Martinom Cikošem u Gudovcu kod Bjelovara i okolnim selima pohapsili su 200 Srba, marljivih i poštenih ljudi. U sumrak su provedeni kroz selo na sajmište gdje su masakrirani: ubijeno je 195 uhapšenih, a petero je uspjelo pobjeći. Ti zločini, kao i neprestana uhićenja, imali su velikog odjeka u bjelovarskom

i moslavačkom kraju. Narod je bio uplašen i ogorčen, a i njemački vojnici su se zgražali nad tim zločinima. Ustaška vlast donijela je zakon o progonu Srba, Židova, Roma i Hrvata koji nisu prihvaćali njihov režim i odobravali njihove postupke.

Prema odluci CK KPH dr. Pavle Gregorić – Brzi bio je zadužen za organizaciju NOP-a u zapadnoj Slavoniji, Moslavini i bjelovarskom kraju. Nakon Okružne konferencije u Šarampovu, krajem svibnja, dogovoreno je prikupljanje oružja, hrane i odjeće, kao i početak diverzantskih akcija te jačanja i povezivanja partijskih i SKOJ-evskih grupa i jedinica. Na putovanju za konspirativno boravište P. Gregorić sastao se u Banovoj Jaruzi s Radom Končarom i drugim aktivistima zaduženim za organizaciju ustanka u tim krajevima, te je potom nastavio put za svoje sjedište “Jamu” u Vojačkovom mlinu u šumi kod Hrastovca, nedaleko od Garešnice, odakle je odlazio na teren na izvršenje zadataka.

Dana 22. lipnja 1941. godine, kada je Njemačka napala SSSR, sastali su se komunisti Garešnice u Carevom jarku, a Čazme na Svetom Vidu kod Grabovnice, gdje je dogovoreno formiranje grupa radi izvršenja diverzija, kao i drugi zadaci. Slični sastanci su održani i u drugim mjestima i sredinama s istim zadacima. Početkom kolovoza Kasim Čehaić – Turčin s komunistima iz Ivanske u Gornjoj Šušnjari formirao je oružanu grupu, ali je ona razbijena na putu za Kalnik. Prema odluci Okružnog komiteta KP, početkom mjeseca prosinca na Lugarici kod Andigola, nedaleko Čazme, donijeta je odluka o prikupljanju i objedinjavanju naoružanih partizanskih grupa u veće jedinice i formacije, pa je 21. prosinca 1941. godine formiran odred od čazmansko-ivaničke i garešničke grupe, koji je krenuo u prve veće akcije.

Razvoj borbenih jedinica u Moslavini 1941 – 1945.

Godina 1941.

Radi boljeg uočavanja razvoja borbenih jedinica na prostoru Moslavine u 1941. godini valja istaknuti tri faze.

U prvoj fazi, od kapitulacije bivše Jugoslavije, odnosno od okupacije zemlje, do lipnja 1941. godine, traje pripremno razdoblje u kojem Partija sređuje svoje organizacije, stvara prve elemente i organizacije NOP-a, prikuplja oružje, sprječava razbijanje svojih redova i povezuje sve organizacije u jednu cjelinu.

Druga faza je karakterizirana bržim stvaranjem organizacija NOP-a i formiranjem prvih jedinica i borbenih grupa. U kotarevima Čazma, Sisak, Kutina i Garešnica djelovalo je više borbenih i udarnih grupa s 3 do 5 aktivista. One su djelovale već od srpnja, vršeći razne akcije, sabotaže, prepade, te prikupljale oružje i opremu i širile propagandu i slično.

Zbog toga što je dio sisačkog kotara s gradom Siskom bio u sastavu Moslavine, odnosno Okruga Čazma, a posebno zbog toga što su Sisak i sisački kotar dali veliki broj boraca i rukovodilaca, koji su se borili u Moslavini, valja navesti i formiranje Sisačkog partizanskog odreda. Naime, po Odluci OK KPH Sisak već 22. lipnja 1941. u blizini sela Žabno formiran je Sisački partizanski odred jačine 26 boraca, članova KP i SKOJ-a. To je prvi partizanski odred u Hrvatskoj sastavljen od komunista. Taj će odred kasnije rasti, a zatim se dijeliti na dio koji odlazi na Baniju, a drugi ostaje na širem području Siska i sredinom 1942. godine spaja se s Moslavačkim partizanskim odredom.

Odlukom Okružnog komiteta KPH Bjelovar i KPH Garešnica od 31. srpnja 1941. počelo je prikupljanje boraca iz Garešnice i Ivanske, te je 5. kolovoza 1941. u Gornjoj Šušnjari (jugozapadno od Ivanske) formirana prva partizanska borbena jedinica s 10 boraca na čelu s Kasimom Čehaićem – Turčinom, sekretarom OK KPH Bjelovar. To je i prva formirana jedinica NOP-a, iako brojno malena, bez štaba odreda i drugih elemenata vojne ratne formacije. Jedinica je tijekom marša ka Kalniku u borbi sa žandarima razbijena, da bi se kasnije partizanska jedinica ponovo formirala u kotaru Garešnica.

U trećoj fazi dolazi do spajanja partizanske jedinice koja je djelovala na kotaru Garešnica i čazmansko-ivaničkom području, koju je organizirao Okružni komitet KPH Čazma na čelu s Alojzem Vulincem – Slogom. Taj dio Moslavačkog odreda formiran je kao borbena jedinica 14. prosinca 1941. na području Kopčić brda-Andigole. Potom su 21. prosinca 1941. spojene te dvije partizanske jedinice i formiran je Moslavački partizanski odred. Odred je dobio naziv “Sloga”, a taj dan je uzet kao dan formiranja Moslavačkog partizanskog odreda. Napadom na neprijateljsku stražu na području željezničkog mosta Prečec, zapadno od Ivanić-Grada, gdje je zarobljen prvi puškomitraljez, počela je borba i u tom dijelu zemlje u punom smislu te riječi. Kao što je poznato, iz tog odreda kasnije su izrasle sve jedinice na tom području, počevši od diverzantskih jedinica Komande moslavačkog područja i drugih do 33. divizije.

Valja istaknuti činjenicu da su te jedinice u Moslavini i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, iako brojno malene i bez klasičnih štabova, ustvari partizanski odredi manjeg sastava, posebno kada se imaju na umu uvjeti, opća i posebna situacija, jačina i raspored neprijateljskih snaga. Tada još nisu postojali razrađeni stavovi sa Savjetovanja u Stolicama gdje je drug Tito, kao vrhovni komandant, donio odluku o organizaciji i formaciji partizanskih jedinica u Jugoslaviji.

Godina 1942.

Od odreda "Sloga" formirana je 27. siječnja 1942. na području Humke na Moslavačkoj gori partizanska četa "Kasim Čehaić". Na čelu joj je bio Pavle Vukmanović – Stipe, španjolski borac. Četa je imala sve potrebne elemente za komandu, desetine i vodove, sekretare partijske i SKOJ-evske organizacijske sekretare i druge organizacijske pretpostavke. Bio je to, zapravo, Moslavački odred jačine partizanske čete.

U lipnju je formiran diverzantski vod u Moslavini u sastavu Moslavačkog partizanskog odreda.

U području kote 309 – Crkvište, kod sela Veliki Prokop, u kotaru Garešnica, formiran je 23. Kolovoza, od čete "Kasim Čehaić" i Banijsko-sisačke čete iz Brezovice kod Siska, Prvi moslavački partizanski bataljon. Za komandanta je postavljen drug Mijo Bobetko, a za političkog komesara Ivan Turčinović – Suri. Dakle, sredinom 1942. godine u Moslavini je postojao partizanski bataljon.

Poslije intenzivnog borbenog djelovanja u sastavu grupe bataljona, poslije napada na Gojilo, Veliku Mlinsku, Grubišno Polje, Pitomaču i Španovicu, u selu Bijela, jugoistočno od Daruvara, formiran je Moslavački partizanski odred Hrvatske, koji je u svom sastavu imao dva partizanska bataljona, sa Štabom odreda i prištapskim dijelovima. Za komandanta odreda postavljen je Marijan Cvetković, a za političkog komesara Franc Knebl. Bilo je to treće formiranje Moslavačkog partizanskog odreda, ali prvo u punom smislu te riječi, jer je odred tek tada imao sve elemente koji su se zahtjevali po formaciji.

Krajem listopada i početkom studenoga formirano je na području Moslavine više udarnih grupa i teritorijalnih vodova koji su djelovali na užim i širim područjima.

Poslije vrlo intenzivnog borbenog djelovanja u rujnu i listopadu pri Moslavačkom partizanskom odredu formirane su i pozadinske jedinice i ustanove: grupe za izradu tajnih skladišta i

POSILJE AKCIJE NA ŽELJEZNIČKI MOST U DEJANOVCU (1942/43)

bolnica, ambulanata-bolnica, radionice (postolarska, krojačka, mesarska i druge), tiskara, a snabdijevanje je potpuno organizirano od čete do odreda. Na terenu su organizirani sabirni punktovi preko MNO. Tada su već zaživjeli u jednom broju mjesta seoske partizanske straže. Formirano je više novih udarnih grupa, od odjeljenja do voda, koje su samostalno sudjelovale u akcijama jedinicama odreda. U pravilu udarne grupe sačinjavali su najbolji omladinci i omladinke, članovi SKOJ-a.

Po odluci Vrhovnog štaba i GŠH, radi stvaranja krupnijih operativnih jedinica NOVJ između Drave i Save, krajem prosinca 1942. godine iz sastava MPO formiran je jedan bataljon (oko 300 boraca) najboljeg kadra i naoružanja i upućen u sastav 16. omladinske brigade "Joža Vlahović", koja je ušla u sastav 4. slavonske divizije. Moslavački je odred preformiran tako da su se u Štab odreda na više položaje postavljali novi drugovi: za komandanta Vjekoslav Janjić–Capo (Mlađi) i za političkog komesara Slavko Kezele – Slavni. Od borbenih jedinica u odredu je ostao jedan oslabljeni bataljon.

Godina 1943.

Budući da su iz Moslavine tijekom te godine uopćene snage u sastav drugih jedinica (dva kompletna bataljona s oko 500 boraca za popunu jedinica u Slavoniji, jedan bataljon na Kalnik, a potom još jedan), pretežni dio godine Moslavački odred djelovao je samo u Moslavini. Da nije bilo izmiještanja boraca Prva moslavačka brigada bila bi formirana znatno ranije. Dakako, to je učinjeno po odluci partijskih i vojnih rukovodstava.

Moslavački odred oko 10. ožujka ponovo je reorganiziran, te je u svom sastavu imao dva partizanska bataljona, od kojih je prvi (Busin) izmješten u Slavoniju početkom svibnja.

Početkom travnja osnovana je četa diverzanata, koja je intenzivno uništavala komunikacije neprijatelja.

Temeljem odluke Štaba Druge operativne zone i OK KPH Čazma formirana je 1. kolovoza 1943. Udarne četa Moslavačkog odreda, a već 9. kolovoza i Udarne bataljon, koji je potom pripojen na Kalniku u sastav Brigade "Braća Radić". Komandant tog bataljona bio je Miloš Korać, zamjenik Valent Đuričić, komesar Branko Dadasović – Cane, a zamjenik komesara Milivoj Mičić.

FORMIRANJE I. MOSLAVAČKE BRIGADE 21. RUJNA 1943.

Tih dana formirana je Komanda moslavačkog područja s Ilijom Strikom na čelu. Ta je komanda, kao vojno-teritorijalni organ, popunjena i reorganizirana 8. prosinca, kada je za komandanta postavljen Karlo Remenar – Ćibo.

U području Stare straže, kotar Čazma, 21. rujna formirana je Prva moslavačka brigada (II. brigada 2. operativne zone.). Za komandanta brigade postavljen je Nikola Kličковиć, a za komesara Josip Horvat – Joža. Brigada je formirana od bataljona Moslavačkog odreda i terenskih četa, odnosno od moslavačkih jedinica. Već 30. rujna reorganiziran je Moslavački odred tako da su od udarnih grupa terenskih vodova i jednog bataljona formirana dva bataljona. Dakle, početkom jeseni 1943. godine postojala je Prva moslavačka brigada, Moslavački odred s dva bataljona, Komanda moslavačkog područja i druge jedinice na području Moslavine. U listopadu je u Pobjeniku kod Čazme formiran diverzantski bataljon, koji je znatno pojačao akcije na diverzantskom planu.

Dana 25. i 26. studenoga te godine formirani su Treći i Četvrti bataljon Moslavačkog partizanskog odreda koji su, pored Brigade, predstavljali solidnu vojnu snagu u Moslavini. Dakle, ukupno je bilo osam bataljona s diverzantima, što je odgovaralo snazi pune dvije, odnosno nepotpune tri brigade. Osim Komande moslavač-

III. BATALJON II. MOSLAVAČKE BRIGADE NA OSIGURAVANJU OSLOBOĐENJA ČAZME

kog područja, 1943. godine formirane su i komande mjesta na području tadašnjih općina ili dijelova kotara, kao što su Komanda mjesta Čazma u Čazmi, Dubrava u Dubravi, Komanda mjesta Kutina u Kamenici i Komanda mjesta Garešnica u Dišniku, a za Berek u Bereku.

Sjedišta komandi mjesta nisu uvijek bila u jednom mjestu, već su se mijenjala ovisno o situaciji i potrebama. Komande mjesta bile su i vojno-teritorijalni organi potčinjeni Komandi Moslavačkog odreda. Osim komandi mjesta postojao je velik broj partizanskih mjesnih i pozadinskih straža, udarnih grupa, jedinica za osiguranje kotarskih komiteta KPH, SKOJ-a i raznih drugih ustanova.

Godina 1944.

Ta je godina karakteristična po formiranju krupnih vojnih formacija, divizija i korpusa, koje su izvodile šire operacije i na širem prostoru. Istodobno u Moslavini, pored Komande moslavačkog područja, a kasnije i Vojne oblasti X. korpusa, postojao je i Štab istočne grupe odreda s jedinicama Moslavačkog partizanskog odreda, Bjelovarskog partizanskog odreda, Posavskog, a kasnije i Podravske partizanske grupe. Diverzantske snage su činile: grupa diverzantskih odreda, odred s dva diverzantska bataljona i druge. Naredbom VŠ i GŠH od 17. i 18. siječnja 1944. formirana je 33. divizija i X. korpus NOVH - Zagrebački. Od bataljona Moslavačkog partizanskog odreda i 3. i 4. bataljona Prva moslavačke brigade formirana je Druga moslavačka brigada te su obje ušle u sastav 33. divizije, tako da je ona prilikom formiranja imala Prvu moslavačku udarnu brigadu i Drugu moslavačku brigadu. Nešto ranije, 26. prosinca, na Kalniku je formirana 32. divizija koja je s 33. divizijom činila glavninu X. korpusa Zagrebačkog.

Formiranjem Korpusa rasformiran je Štab II. operativne zone i sama zona. Za rukovođenje partizanskim jedinicama formirani su štabovi zapadne i istočne grupe odreda. Na Moslavini je formiran Štab istočne grupe odreda 17. travnja 1944.

MOSLAVAČKI PARTIZANSKI ODRED U POKRETU

Dakle, početkom 1944. godine u Moslavini su djelovali: partizanska divizija, Štab istočne grupe odreda s Moslavačkim, a kasnije i Posavskim odredom, pod čijom komandom su bili Bjelovarski i Podravski partizanski odred. Interesantno je napomenuti da je te godine Moslavački odred stalno imao više bataljona, od jednog do tri, od kojih je jedan bio udarni. Bataljoni su se povremeno izmještali u brigadu. Te godine formiran je i Srpski bataljon, zatim četa, pa kasnije PPK bataljon, odnosno OZNA-bataljon i čitav niz drugih jedinica za pozadinsko osiguranje, snabdijevanje i zbrinjavanje.

Naredbom br. 40. X. korpusa Zagrebačkog od Udarog bataljona Moslavačkog odreda, IV. bataljona XII. slavonske proleterske brigade i I. i II. srpskog bataljona formirana je 25. rujna 1944. u Trnovitičkom Popovcu, kotar Garešnica, III. moslavačka brigada "Nikola Demonja" koja je ušla u sastav 33. divizije i u njoj je ostala do kraja rata.

Godina 1945.

Te godine nije bilo značajnijih promjena u pogledu formiranja jedinica, osim što je formirana brigade OZNE, smanjen broj i sastav vojno-teritorijalnih komandi, rasformiran Moslavački partizanski odred 1. ožujka 1945, a njegova dva bataljona razmještena su po dijelovima u brigade 33. divizije i tu ostala do kraja rata.

Dakle, na prostoru Moslavine NOP se zaista razvijao organizirano. KPJ odnosno KPH kontrolirao je situaciju i bitno utjecao na razvoj borbenih jedinica i pokreta u cjelini. Uporno i kontinuirano jačale su borbene jedinice od čete do bataljona, brigada i divizija i šire od toga. S druge strane, Moslavački partizanski odred i druge jedinice djelovale su od 1941. do 1945. godine, čime je i na tom prostoru oživotvorena Titova strategija i taktika u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Jugoslaviji.

(U IZRADI TEKSTA KORIŠTENI SU DIJELOVI ZBORNIKA OD MOSLAVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA DO 33. DIVIZIJE).

POTPUNA POBJEDA: PREDAJA NEPRIJATELJSKIH ZRAKOPLOVACA

O značenju formiranja brigada i divizija

Rujna 1943. godine, uskoro poslije formiranja Prve brigade II. operativne zone “Braća Radić” na Kalniku, formirana je i Prva moslavačka partizanska brigada (II. operativne zone) na Moslavačkoj gori, što je predstavljalo značajan i odlučan korak u stvaranju operativnih jedinica i na tom prostoru. Zapravo, to je početak stvaranja 33. divizije, jer je od dijela te brigade i Moslavačkog odreda formirana i Druga moslavačka brigada.

Od rujna 1943. do siječnja 1944. Prva moslavačka brigada narasla je u solidnu vojnu snagu koja je vrlo uspješno izvršavala svoje osnovne zadatke, kako onaj u napadu na Vrbovec i druga manja uporišta, tako posebno onaj u oslobođenju Čazme 28. i 30. studenoga 1943. Zbog toga je i dobila naziv udarna.

Samo ilustracije radi, valja navesti snage koje su sudjelovale u čazmanskoj operaciji:

- ☆ 28. partizanska udarna divizija (bez brigade) kao glavna snaga za osiguranje napada na neprijateljsko uporište Čazma;
- ☆ Bjelovarski, Zagorski i Zagrebački odred osiguravali su sa sjeverozapada, a Moslavački s juga, od pravca Popovača – Ludi na;
- ☆ Prva moslavačka brigada s Prvim bataljonom Moslavačkog odreda sudjelovali su kao snage za napad na neprijateljsko uporište Čazma.

Na strani neprijatelja sudjelovale su značajne snage: snage 1. gorskog zdruha, njegov kompletan Peti puk (pukovnija) čiji je

prvi bataljon bio u Čazmi. Osim toga, neprijatelj je angažirao snage iz Zagreba, i to elitne snage iz sastava PTS-a i Prve pješačke divizije s pravca Bjelovara i Križevaca.

Interesantno je napomenuti da su snage neprijatelja u Čazmi bile brojno jače, solidno utvrđene i borbeno spremne. Međutim, neprijatelj nije mogao odoljeti silini udara i borbenosti jedinica Prve moslavačke brigade i bataljona Moslavačkog odreda. Valja istaknuti da je neprijatelj imao teške gubitke, posebno u pogledu broja poginulih, tako da je zarobljeno samo oko 200 neprijateljskih vojnika i starješina. To je bio pun uspjeh jer je neprijatelj, posebno pripadnici Gorskog zdruha, gestapovci i žandari, potučen do nogu i nikada više nije uspio kontinuirano zadržati Čazmu, iako bi s vremena na vrijeme prodirao i ovladao njome.

Poslije snažnog razmaha Narodnooslobodilačke borbe u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, kojoj je pripadala i Moslavina, i nakon stvaranja jakih partizanskih odreda i brigada sazreli su uvjeti za formiranje divizija i X. korpusa na području II. operativne zone. To je imalo veliko značenje, posebno za prostor sjeverne Hrvatske i međuriječja Drava – Sava, jer su jedinice X. korpusa bile praktično na Kalniku, Zagrebačkoj gori, oko Zagreba, na Bilogori i Moslavini i zajedno sa snagama već jakog VI. slavonskog korpusa

PRIPADNICI II. MOSLAVAČKE BRIGADE PRELAZE RIJEKU ČESMU UOČI NAPADA NA ČAZMU

predstavljale su značajne operativne snage koje su bile od velikog značaja za oslobođenje Jugoslavije.

Istodobno u Moslavini, a i u drugim dijelovima sjeverozapadne Hrvatske postojale su jake partizanske snage kojima su rukovali štabovi grupa odreda koje su, u zajedničkom djelovanju sa zaista jakim diverzantskim jedinicama, brojnim udarnim grupama, jedinicama komandi područja i komandi mjesta pored rušenja komunikacija i akcija na njima, branile slobodno područje i razmještaj pozadinskih jedinica, rukovodstva Partije i drugih, te napadali manje jedinice i uporišta neprijatelja, čime su snage divizije i korpusa imale uvjete za akcije na širem operativnom prostoru, za pogodnije manevre i veće uspjehe u cjelini.

Sve to svjetoči o tome da je pretežni dio Moslavine bio slobodan, da su život i rad bili potpuno organizirani, da je narod masovno sudjelovao na strani NOP-a, da je Partija imala snažan utjecaj na sve tokove Narodnooslobodilačke borbe. Evo samo nekih podataka- sredinom 1944. godine u Moslavini su djelovali: Oblasni komitet Zagreb, OK KPH Čazma, kotarski i općinski komitet KPH, Oblasni komitet SKOJ-a, OK Čazma, kotarski i općinski komitet OK USAOH-a, kotarska i općinska rukovodstva, Okružni odbor AFŽ-a do kotarskih i općinskih rukovodstava, Okružni NOO sa svojim organima i službama, kotarski NOO-i, općinski i mjesni, Okružni odbor JNOH-a, Vojna oblast X korpusa, Komanda moslavačkog područja s komandama mjesta i partizanskim stražama, pozadinske jedinice i ustanove, bolnice i čitava industrija, aerodrom, partizanska željeznica. Pored toga postojale su i razne druge ustanove, organizirani su tečajevi, škole, domovi, nastavne jedinice, jedinice OZNE i druge.

(U IZRADI TEKSTA KORIŠTENI SU DIJELOVI ZBORNIKA OD MOSLAVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA DO 33. DIVIZIJE).

Neka od borbenih djelovanja moslavačkih partizanskih jedinica

Godine 1941. i 1942. borbene akcije Moslavačkog partizanskog odreda u početku su bile neznatne po obujmu i intenzitetu. Međuti, kako je rastao broj jedinica, tako je rastao i broj akcija i napada na važnije objekte i mjesta, od Prečeca, Humke, Velike Mlinske, Grubišnog Polja, Španovice, do prvog oslobođenja Čazme, vršeni su napadi na komunikacije i uspješne akcije protiv jakih neprijateljskih snaga. Moslavački odred bio je vrlo dinamičan u manevriranju, tako da ga neprijatelj niti jednom nije uspio dovesti u teži i neizvjesniji položaj.

Objedinjavanju čazmansko-ivaničke i garešničke grupe prethodilo je nesretno ranjavanje Alojza Vulinca, koji je nakon nekoliko dana umro, tako da je prvi organizirani Odreda nosi njegovo ime. Odred je iz mjesta formiranja, od zemunice kod Andigola

BORCI II. MOSLAVAČKE BRIGADE U PREDAHU OD BORBI

21. prosinca 1941. godine, krenuo u prvu akciju, napad na domobransku posadu koja je čuvala željeznički most na rijeci Lonji kod Prečeca na pruzi Zagreb – Beograd u blizini Ivanić Grada. Pod vodstvom S. Vukmanovića 27. siječnja 1942. godine jedinica je imala jedan od najtežih ispita, borbu na Humki, vrhu Moslavine. U neviđenim uvjetima, ciče zime, kad su bukve pucale, branila se grupa partizana na Humki. Iako opkoljena sa svih strana, grupa se uspjela održati i probiti iz neprijateljskog obruča uz minimalne žrtve. Nakon toga slijedila je bitka i sraz s jakim neprijateljskim uporištem u Velikoj Mlinskoj koje su činili domaći Nijemci (kulturbund), a potom napad na neprijateljsko uporište u Grubišnom Polju, nakon kojeg se reorganizirana četa otputila u Bijelu, u zapadnu Slavoniju, gdje se zbilo treće formiranje formacijskog Moslavačkog odreda jačeg sastava. Značajna akcija u kojoj je sudjelovao odred u Slavoniji bio je napad slavonskih jedinica na poznato ustaško uporište Španovicu, “uzorito selo za primjer u Pavelićevoj državi”, iz kojeg su ustaše često odlazili u progon, pljačku i borbe po susjednim selima, naseljenim pretežno pravoslavnim življem. Nezaboravna je bila združena akcija u kojoj je Odred sudjelovao napadom na neprijateljsko uporište i naftonosno polje na Gojilu, odakle su se gorivom snabdijevale neprijateljske jedinice: jača posada je razbijena, veća količina oružja zarobljena, a naftonosna polja zapaljena, pa se sedam dana visoko dizao dim iz Gojila. Odred se često zadržavao na Crkvištu kod Dišnika, odakle se polazilo u česte akcije, pa tako i u prvo oslobođenje Čazme 15. listopada 1942. godine.

Česte su bile i nebrojene akcije Odreda na potezu od Dubrave do Slavonije i od Bilogore do Posavine, kuda se često odlazilo na diverzantske akcije iz Pobjenika gdje je bilo sjedište Diverzantskog odreda Ivana Hariša (Ilije Gromovnika), naročito na komunikacije i prugu Zagreb – Beograd koja prolazi moslavačkim krajem.

Formiranjem I. Moslavačke brigade poduzimane su veće i snažnije akcije. Jedna od prvih akcija bila je ona na veće neprijateljsko uporište u Vrbovcu, dizala se željeznička pruga na “horuk”, zaplijenjena je velika količina mesnih proizvoda iz tvornice

koja je radila za Nijemce, kolone zaprega odvozile su mast, meso, slaninu i drugu hranu za snabdijevanje partizanskih jedinica, ustanova i bolnica u Moslavini, a dio je prebačen preko Save za Kordun, Baniju i Liku. Često se organiziralo prebacivanje hrane u tom pravcu da bi se s druge strane dopremalo oružje. Nešto kasnije, 29. ožujka 1944. godine 2. Moslavačka brigada s lakim naoružanjem i 450 boraca sudjelovala je na osiguranju u Oborovo. Zbog loše organizacije i izdaje nadomak Zagreba Brigada se zadržala u tom mjestu tri dana zajedno s Posavskim odredom, školom i delegatima ZAVNOH-a te partijskim komitetom. Desetkovani su od jačeg neprijatelja Nijemaca, Čerkeza, ustaša i domobrana. Trećina boraca brigade su poginuli, trećina su zarobljeni, dok se trećina uspjela spasiti probojem prema Moslavini. Prilikom drugog oslobođenja Čazme žestoke borbe vodile su se 28. i 29. studenoga 1943. godine. U Čazmi se nalazilo oko 1000 neprijateljskih vojnika. Brigada je uporno napadala potpomognuta drugim jedinicama, neprijatelj se borio do krajnjih granica i na upućene pozive nije se predavao, te su poginuli veliki broj neprijateljskih boraca, a najviše ih se utopilo u nabujaloj rijeci Česmi. Nijemci su čekali svoju priliku 26. lipnja 1944. godine, te su napali i opljačkali Čazma, Derezu i okolna sela. Čazma je zapaljena, izgorjelo je preko 90 kuća, što je vjerojatno bila njemačka osveta za poraze.

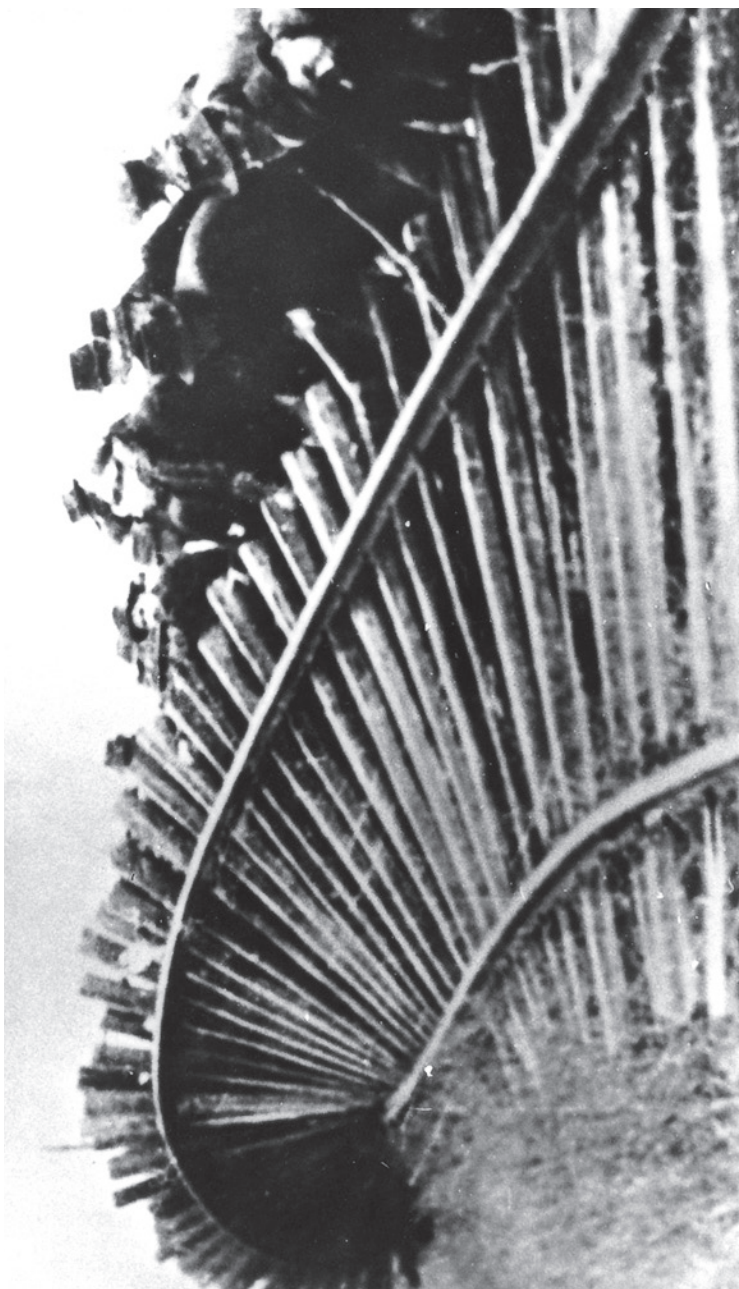

JEDINICA ZA VEZU

Uz veće jedinice ili u oslobođenim mjestima uz komande nalazile su se prištapske jedinice saniteta, veterinarske službe, krojačke, postolarsko-kožarske i druge radionice, koje su bile na usluzi partizanskim jedinicama i mještanima. Partizanska bolnica s težim ranjenicima nalazila se u konspiraciji kod Podgarića, a partizanski aerodrom kod Grabovnice, gdje su saveznički avioni dovozili ratni materijal, a odvozili ranjenike. Na oslobođenim dijelovima i mjestima održavali su se savjetovanja, tečajevi za potrebe jedinica veze, saniteta, veterine, opismenjavanja i rukovođenja. Za djecu su organizirane škole, za mještane i jedinice organizirani su sportski susreti i kulturno-umjetničke priredbe, kao i mitinzi u vrijeme mira i odmora. Partizanski umjetnici stvarali su svoja djela, a književnici pisali svoje dnevnike ili pjesme.

Zajedno s razvojem NOP-a stvarani su u selima narodni odbori koji su se brinuli za logistiku jedinica, za uređivanje među ljudima, nabavu hrane, mobilizaciju i drugo. Prvi narodni odbor osnovan je 15. listopada 1941. godine u Andigolama, a predsjednik mu je bio Antun Klepac – Staljin. Oni su imali zadatak prihvata prvih partizana, kao i izradu zemunica za njihovo sklanjanje na području Lugarice. Odbori su osnivani u Pobjeniku, Grabovnici, Derezi, Bosiljevu i drugim mjestima, s ciljem da prikupljaju oružje, prebacuju partizanske grupe svojim područjem ili da organiziraju kurirsku službu. Potrebno je pritom spomenuti jednog od aktivnijih odbornika i vijećnika, popa Kockovića iz Miklouša, koji je dijelio sudbinu svojih župljana, nesebično im pomažući i braneći ih pred neprijateljem u svakoj prilici, a na području Miklouša i Samariće nalazile su se veće radionice ili ustanove, pa i narodni sudovi koji su sudili zarobljenom neprijatelju ili domaćim izdajnicima.

Spomenimo još jednog svećenika, mariborskog biskupa Grmića, koji je na obilježavanju obljetnice formiranja 14. Slovenske divizije u Senovu između ostalog izjavio: “Gdje je nada, tamo je i vjera. Kršćanski rečeno, Bog je bio na vašoj strani iako takav znak niste nosili vi, nego upravo oni vojnici protiv kojih ste se vi borili, a onaj tko se bori za pravednu stvar, Bog ga vodi za ruku.” U toj jedinici na strani partizana poginula su i dva njihova svećenika.

U SURADNJI S NARODOM I PRUGE SU SE DIZALE NA „HO-RUK“

Stvaranje i razvoj odreda, brigada, divizija i vojno-teritorijalnih ustanova 10. korpusa

Poslije kapitulacije fašističke Italije u Kalnički i Moslavački partizanski odred došli su novi dobrovoljci i brojno stanje boraca ubrzo se povećalo. Narodnooslobodilačka se borba u Zagrebačkoj oblasti najšire razmahala.

Intenzivan partijsko-politički rad, uspješne borbe jedinica NOV i POH u Moslavini, Podravini, Kalniku i Hrvatskom Zagorju, povoljna vojna i politička situacija u zemlji i Evropi, napredovanje saveznika u Africi i Italiji i Crvene Armije na istočnom frontu, postojanje velikoga slobodnog teritorija u Hrvatskoj i Bosanskoj krajini, omogućili su popunu jedinica NOR-a mobilizacijom na široj osnovi.

Kod Ludbreškog Ivanca je 4. rujna 1943. od dva bataljona Kalničkog NOP odreda i Udarnog bataljona Moslavačkog NOP odreda stvorena NO brigada »Braća Radić« 2. operativne zone NOV i POH. Brigada je imala tri bataljona i prištabske jedinice s ukupno 710 boraca. Poslije prvih uspješnih borbi Brigada je, u drugoj polovici oktobra 1943, formirala i četvrti bataljon.

Kalnički partizanski odred, nakon izdvajanja bataljona za formiranje brigade »Braća Radić«, ostao je s dva bataljona, ali je zahvaljujući novopridošlim borcima već u studenom iste godine ponovo imao tri bataljona.

AMBULANTA I. MOSLAVAČKE BRIGADE NA POLOŽAJU

Na Zagrebačkoj gori je od samostalnih partizanskih grupa s područja Dugog Sela, Prigorja i Donje Stubice 13. rujna 1943. stvoren Zagrebački NOP odred od dva bataljona s 272 boraca. Odred 16. oktobra formira i treći bataljon, a brojno stanje povećava se na 495 boraca. Od naoružanja odred ima 200 pušaka, 10 automata i 16 puškomitraljeza. Odred 12. prosinca 1943. iz svog sastava izdvaja dva bataljona za formiranje NO brigade »Matija Gubec«. Već 15. prosinca od novih dobrovoljaca u Odredu se stvara i drugi bataljon. Odred 29. veljače 1944. daje jednu četvu za formiranje Posavskog NOP odreda.

U šumi Garić, na Moslavačkoj gori, na Staroj straži, u blizini Čazme, po naređenju i odobrenju Glavnog štaba NOV i POH je, od boraca Moslavačkog odreda, stvorena 2. brigada 2. operativne zone NOV i POH. Brigada je imala oko 700 boraca raspoređenih u tri bataljona. Sredinom prosinca 2. brigada stvara Četvrti bataljon, Prateću četvu i Četvu za vezu s ukupno 1.137 boraca i rukovodilaca.

Od udarnih grupa koje su djelovale na području Bjelovarskog okruga, naređenjem štaba 2. operativne zone je 25. rujna 1943. g. formiran Bjelovarski NOP odred od dva bataljona s 200 boraca i rukovodilaca.

Odred je već 4. oktobra 1943. imao 3 bataljona s 495 boraca i naoružanjem od 366 pušaka, 5 automata, 7 puškomitraljeza i 37 pištolja. Iz svog sastava Odred je 12. prosinca dao Udarни bataljon za formiranje brigade »Matija Gubec«. Poslije upućivanja Udarноg bataljona Odred se reorganizirao i od dva stvorio tri bataljona. Odred je 15. siječnja 1944. god. dao 140 boraca za formiranje komande Bjelovarskoga vojnog područja, a 19. siječnja 1944. svoj treći bataljon za formiranje 2. brigade 33. divizije NOVJ.

U selu Sambolići kod Selnice (sjeveroistočno od Zlatara), po naređenju Štaba 2. operativne zone 5. oktobra 1943. formiran je Zagorski NOP (odred poznat i pod imenom 2. zagorski partizanski odred) od dva bataljona s ukupno 250 boraca i rukovodilaca. U Odred je 24. oktobra stupilo 100 boraca i tada je stvoren njegov 3. bataljon. Do kraja godine je na području Hrvatskog Zagorja mobilizirano oko 350 novih boraca, tako da je Odred dosegao 600 boraca, s naoružanjem od 337 pušaka, 13 automata, 18 puškomitraljeza i 23 pištolja.

Od diverzantskih grupa Moslavačkog, Bjelovarskog, Kalničkog, Zagorskog i Zagrebačkog NOP odreda je 28. studenog 1943. god. formiran 3. diverzantski bataljon 2. operativne zone. Od 19. siječnja 1944. bataljon nosi naziv 3. diverzantski bataljon 10. kor-

NAROD SVOJIM BORCIMA DONOSI HRANU

pusa NOVJ. Pri formiranju Bataljon je imao tri čete s ukupno 124 borca i rukovodilaca, uz naoružanje od 88 pušaka, 7 automata i 10 pištolja. Operativni sektor djelovanja bataljona bile su uglavnom komunikacije u Hrvatskom zagorju, Prigorju, Kalniku, Međimurju, Podravini, Moslavini i Posavini.

Uspješnim djelovanjem jedinica 2. operativne zone i 28. divizije u jesen 1943. god., oslobođen je Ludbreg, Novi Marof, Varaždinske Toplice, Koprivnica, Čazma i neka druga veća mjesta, oslobođena je gotovo cijela Moslavina, dio Hrv. zagorja, šire područja Kalničkog gorja i Podravine od Varaždina do Virovitice i Bilogore izuzev Bjelovara. Domobranske je formacije zahvatila jaka demoralizacija, koja se u Zagrebačkoj oblasti manifestirala češćim prelaženjem domobranskih jedinica, grupa i pojedinaca na stranu NOV i POJ. Istovremeno je na većem dijelu teritorija u očima hrvatskog naroda razgolićena izdajnička politika Mačeka i reakcionarnog dijela HSS-a.

Postojanje velikog slobodnog teritorija ubrzalo je stvaranje NOO i komandi područja i mjesta, što je u povoljnoj političkoj klimi ubrzalo mobilizaciju novih boraca.

Naređenjem Glavnog štaba NOV i POH 12. je prosinca 1943. god. u selu Lipovčani kod Čazme od jednog bataljona Moslavačkog odreda, 2. i 3. bataljona Zagrebačkog odreda i udarnog bataljona Bjelovarskog odreda formirana NO brigada »Matija Gubec« od četiri bataljona.

Telegramom broj 1449 Glavnog štaba od 5. 12. 1943. javljeno je štabu 2. operativne zone.

»Odobravamo formiranje divizije i 3. brigade. U sastavu divizije da uđe brigada 'Braće Radića' i novoformirana 3. brigada i to kao 1. i 2. brigada u diviziji. Ova divizija operisaće kao cjelina na prostoru Kalnik—Ivančica—Sutla—Medvednica tj. u Zagorju. Pod komandom divizije možete staviti Zagorski i Zagrebački odred. 3. brigada da nosi naziv brigada 'Matija Gubec'.

PRIJEVOZ ŽITA IZ MOSLAVINE U BANIJU 1943.

Predložićemo V. S. štab divizije. Kdant Štrok, komesar Robić, v.d. načelnika Alibaba (Smeh Vjekoslav — R. B.). Pozovite sve ove na dužnost. Postavite: u brigadu 'Braće Radić' za kdanta: Kučiš Stjepana, za komesara Rukavinu Zlatka, za zamjenika komesara Blaha Đura, a druga Ničića (Mičić — R. B.) za zamjenika komesara u Moslavačkoj brigadi. Za komandanta 3. brigade postavite Manojlovića (Miloš — R. B.), a za predloženog komesara (Ahmet Delibegović — R.B.) dajte nam potrebne podatke.»

Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ 12. prosinca 1943. g. Formirana je 32. (Zagorska) divizija NOVJ. Na dan formiranja štaba divizije i prištabskih jedinica u Malom Pogancu 15. prosinca 1943. divizija je imala 1.764 borca i rukovodioca i naoružanje od 992 puške, 63 puškomitraljeza, 5 minobacača, jedna protutenkovska puška 3 protutenkovska topa, 24 automata i 96 pištolja.

Do formiranja 10. korpusa Divizija se nalazi u sastavu 2. Operativne zone. Uspješna mobilizacija na području Moslavine omogućila je koncem studenog formiranje 3. i 4. bataljona u Mosla-

vačkom odred. Kako je već spomenuto jedan bataljon je dao za formiranje brigade »Matija Gubec« a 19. siječnja 1944. dva bataljona za formiranje I. brigade 33. divizije. Tako je Moslovački odred ostao s jednim bataljonom i stavljen je pod neposrednu komandu Štabu 33. divizije. Dana 14. ožujka 1944. godine Odred ulazi u sastav novo formirane Istočne grupe NOP odreda 10. korpusa NOVJ, a u prilog još daje 1. bataljon za popunu II. brigade 33. divizije.

Naredbom broj 3. Glavnog štaba NOV i POH od 30. 1. 1944. g. divizije dobivaju naziv 32. i 33. divizija NOVJ.

Po naređenju Glavnog štaba NOV i POH, 19. siječnja 1944. g. reorganizirane su jedinice 2. operativne zone. Tom prilikom je od I. i II. bataljona 2. brigade 2. Operativne zone i dva bataljona Moslavačkog NOP odreda formirana prva brigada. Pri formiranju Brigada je imala 4 bataljona s ukupno 883 borca i rukovodioca. Istovremeno je od 3. i 4. bataljona 2. brigade 2. Operativne zone i 3. bataljona Bjelovarskog NOP odreda formirana 2. brigada

VRIJEME ŽETVE: NAROD, DJECA I PARTIZANI, ZAJEDNO NA SVIM POSLOVIMA

sastava tri bataljona s ukupno 668 boraca i rukovodioca. Formiranjem 1. i 2. brigade prestala je postojati 2. brigada 2. Operativne zone NOV i POH. Po naređenju Vrhovnog štaba 19. siječnja 1944. u Koprivnici je formirana 33. divizija ("Moslavačka") Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u koju su ušle 1. i 2. brigada. Pod neposrednom komandom Štaba 33. divizije do 14. ožujka 1944. g. nalazili su se Bjelovarski i Moslavački NOP odred. U formiranju je 33. divizija, bez odreda imala 1.665 boraca i rukovodioca. Istog dana ušla je u sastav novoformiranog 10. korpusa »Zagrebačkog« kao 2. divizija.

U siječnju 1944. god. se s područja Hrv. Zagorja i Kalnika javilo u jedinice oko 1.400 boraca, što je omogućilo popunjavanje i reorganiziranje jedinica. Tako je 19. siječnja 1944. god., uz Štab Korpusa i 2. divizije (33) formiran i Štab Zapadne grupe odreda. U grupu su ušli Kalnički, Zagorski i Zagrebački partizanski odred. Odmah poslije formiranja Štaba Grupe odreda formiran je i Udarni bataljon Zapadne grupe odreda.

Pri formiranju Korpus je imao 6.355 boraca i rukovodilaca i naoružanje od 3.613 pušaka, 115 automata, 176 puškomitraljeza, 32 mitraljeza, 17 minobacača, 1 protutenkovska puška, 6 protutenkovskih topova i 326 pištolja.

BORCI 1. MOSLAVAČKE BRIGADE U PROLAZU KROZ MOSLAVINU

Iz naredbe broj 6. Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog« NOV i POJ od 19.1 1944. g. razvidno je formiranje Korpusa, prva postavljenja i imenovanja:

NAREDBA ŠTABA DESETOG KORPUSA 'ZAGREBAČKOG'
NOV JUGOSLAVIJE OD 19. SIJEČNJA 1944. GOD.
O FORMIRANJU KORPUSA, TRIDESET TREĆE DIVIZIJE
I ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA

NAREDBA BR. 6

Štaba X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ od 19. I. 1944 g.

1. Formiranje X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV POJ I. i II. Divizije i Zapadne grupe NOP odreda Hrvatske

Naredbom Glavnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske formira se X. Korpus 'Zagrebački.'

U sastav X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ ulaze I. i II. Divizija NOVJ i Zapadna grupa partizanskih odreda Hrvatske.

I. Divizija formirana je iz U. brigade 'Braća Radić' i Brigade 'Matija Gubec'.

II. Divizija formira se iz I. i II. Brigade i Moslavačkog i Bjelovarskog p. odreda.

I. Brigada II. Divizije NOVJ formira se iz I. i II. bataljona II. Brigade II. Oper. zone NOV i POH i dva bataljona Moslavačkog p. odreda.

II. Brigada II. Divizije NOVJ formira se iz III. i IV. bataljona II. Brigade II. Oper. zone NOV i POH i III. bataljona Bjelovarskog p. odreda.

Moslavački i Bjelovarski p. odred djeluju i dalje kao odredi svaki na svom sektoru, a pod neposrednom komandom Štaba II. Divizije NOVJ.

Zapadna grupa partizanskih odreda Hrvatske formira se iz Kalničkog, Zagorskog i Zagrebačkog p. odreda.

II. Postavljenja i imenovanja — X. Korpus Zagrebački' NOV i POJ.

Za komandanta X. Korpusa 'Zagrebačkog'

NOV i POJ imenuje se pukovnik drug Vladimir Matetić, do sada komandant II. Operativne zone NOV i POH.

Za politkomesara X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ imenuje se drug Ivan A. Šibl, do sada v.d. politkomesara II. Operativne zone NOV i POH.

Za pomoćnika politkomesara X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ imenuje se drug Šime Balen.

Za načelnika Štaba X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ imenuje se drug Josip Rukavina, do sada pomoćnik načelnika Štaba VI. Korpusa NOVJ.

I. Divizija NOVJ

Za načelnika Štaba I. Divizije NOVJ imenuje se drug Miloš Manojlović, do sada komandant Brigade 'Matija Gubec'.

Za operativnog oficira I. Divizije NOVJ imenuje se drug Stevo Čavić, do sada na raspoloženju Štaba II. Operativne zone NOV i POH.

Za zamjenika komandanta U. brigade 'Braća Radić' imenuje se drug Jovica Mandić, do sada komandant III. bataljona iste brigade.

Za zamjenika politkomesara U. brigade 'Braća Radić' imenuje se drug Franjo Tuđman, do sada zamjenik politkomesara Zagorskog p. odreda.

Za načelnika Štaba U. brigade 'Braće Radić' imenuje se drug Smeh Vjekoslav, do sada zamjenik komandanta bataljona U. brigade 'Braća Radić'.

Za komandanta Brigade 'Matija Gubec' imenuje se drug Bobetko Mijo, do sada zamjenik komandanta Čehoslovačke brigade VI. Korpusa NOV i POJ.

Za politkomesara Brigade 'Matija Gubec' imenuje se drug Špiranec Josip, do sada komandant zagorskog p. odreda.

Za načelnika Štaba Brigade 'Matija Gubec' imenuje se drug Heremić Mustafa, do sada zamjenik komandanta bataljona U. brigade 'Braća Radić'.

II. Divizija NOVJ

Za komandanta II. Divizije NOVJ imenuje se major drug Antolović Josip.

ŠTAB II. MOSLAVAČKE BRIGADE II. OPERATIVNE ZONE: NIKOLA KLIČKOVIĆ, ALOJZ KOVAČIĆ, JOŽA JURKOVIĆ, VLADO MUTAK, MILIVOJ MIČIĆ, IVAN KOŠAK

Za politkomesara II. Divizije NOVJ imenuje se drug Mutak Vladimir, do sada politkomesar II. Brigade II. Operativne zone NOV i POH.

Za načelnika Štaba II. Divizije NOVJ imenuje se drug Kušec Božo, do sada načelnik Štaba II. Brigade II. Operativne zone NOV i POH.

Za politkomesara I. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Janić Vjekoslav, do sada na službi u Štabu II. Operativne zone NOV i POH.

Za načelnika Štaba I. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Bobić Milan, do sada načelnik Štaba II. Brigade 'Braće Radića'.

Za komandanta II. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Korać Miloš, do sada zamjenik komandanta U. brigade 'Braća Radić'.

Za politkomesara II. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Delibegović Ahmed, do sada v.d. politkomesara Brigade 'Matija Gubec'.

Za zamjenika komandanta II. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Kobal Vladimir, do sada komandant Kalničkog p. odreda.

Za zamjenika politkomesara II. Brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Blaha Đuro, do sada zamjenik politkomesara U. brigade 'Braća Radić'.

Za v.d. načelnika Štaba II. brigade II. Divizije NOVJ imenuje se drug Mazalek Josip, do sada zamjenik komandanta bataljona II. Brigade II. Op. zone NOV i POH.

Za komandanta Moslavačkog p. odreda imenuje se drug Kosak Ivan, do sada komandant bataljona II. Brigade II. Operativne zone NOV i POH.

Zapadna grupa partizanskih odreda Hrvatske

Za komandanta Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske imenuje se major drug Rade Bulat, do sada načelnik Štaba II. Operativne zone NOV i POH.

Za politkomesara Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske imenuje se drug Stjepan Iveković, do sada zamjenik komandanta Zagorskog p. odreda.

Za načelnika Štaba Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske imenuje se drug Cikojević Branimir do sada na službi u Štabu II. Operativne Zone NOV i POH.

Za komandanta Kalničkog p. odreda imenuje se drug Stevo Čučković do sada komandant Moslavačkog p. odreda.

Za zamjenika politkomesara Kalničkog p. odreda imenuje se drug Jerko Novak, do sada zamjenik politkomesara II. bataljona U. brigade 'Braća Radić'.

Za v.d. komandanta Zagorskog p. odreda imenuje se drug Družinec Ivica, do sada komandant I. U. bataljona Brigade 'Matija Gubec'.

Dosadanji zamjenik politkomesara Kalničkog p. odreda, drug Santo Gabrijel, stavlja se na raspoloženje Štabu X. Korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ.

Ova se naredba ima pročitati pred strojem i stupa na snagu današnjim danom.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

KOMANDANT — PUKOVNIK:

Vlado Matetić

POLITKOMESAR:

Ivan Šibl

(M.P.)

BORCI 1. BRIGADE

Formiranjem 10. korpusa i naredbom broj 3. Glavnog štaba NOV i POH od 30. 1. 1944. god. prestao je djelovati Štab 2. operativne zone NOV i POH, a dio teritorija zone, južno od rijeke Save (Žumberak i Pokuplje), više nije ulazio u teritorij 10. korpusa.

(PREUZETO S WEB SITEA: [HTTP://WWW.DESETI-KORPUS.COM](http://www.dezeti-korpus.com))

PROSLAVA DANA ŽENA 1944. U SELU MARČANI

Desanka Marić – Renčić

MOSLAVAČKOJ ČETI

Sa Garića sviće zora rana,
proplanci se kupaju u rosi.
Po njoj gazi četa partizana,
Moslavina s njima se ponosi.

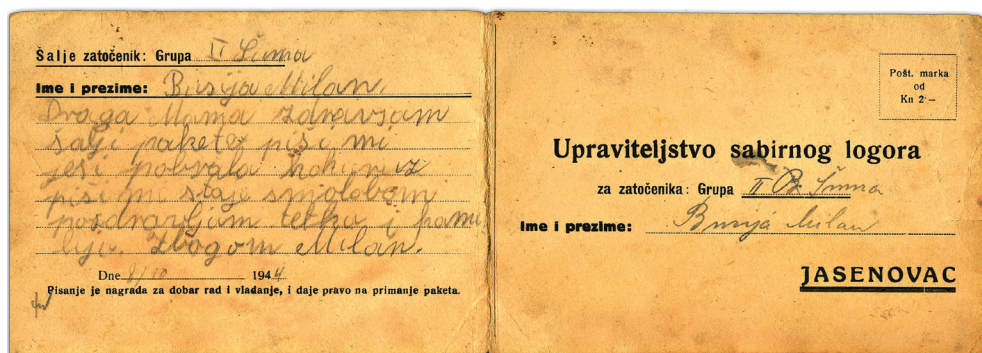
Moslavačke livade mirišu,
gdje nam borci historiju pišu.
Moslavinu bedem na Balkanu,
ne smijemo ustupit dušmanu.

Oj Gariću duge su ti staze,
gdje djevojke ko vojnici gaze.
Pod titovke pletenice svile,
sa bombama pojas okitile.

Sa Garića sviće nova zora,
sa njom sviće Republika nova.
Sa njom gine Srbin do Hrvata,
a sa njima sestra pored brata.

Moslavino zemljo napaćena,
nosimo ti mi nova vremena.
Slobodu ti nose partizani,
jer je pravda sad na našoj strani..

(MOSLAVAČKA GORA, 1943. GODINE)

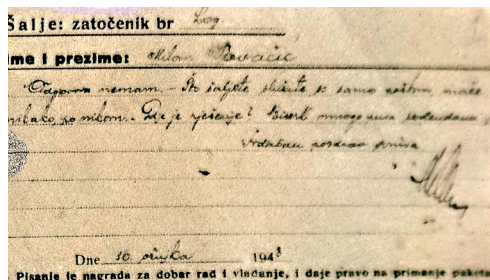

DOPISNICA, JASENOVAC

PREGLED ŽRTAVA KONCENTRACIJSKOG LOGORA JASENOVAC PO OPĆINAMA

OPĆINA	BROJ ŽRTAVA KCL JASENOVAC
Bjelovar	1221
Čazma	534
Daruvar	1316
Garešnica	109
Grubišno polje	994
Ivanić Grad	221
Kutina	277

PODACI PREUZETI IZ KNJIGE POIMENIČNI POPIS ŽRTAVA KONCENTRACIJSKOG LOGORA
JASENOVAC 1941. – 1945, ISTRAŽIVANJA SPOMEN-PODRUČJA JASENOVAC DO
31. KOLOVOZA 2007.

DOPISNICA, JASENOVAC

GOVOR GENERALA ĐURE BLAHE PRILIKOM OBILJEŽAVANJA 65. GODIŠNJICE OSNIVANJA I. MOSLAVAČKE BRIGADE I OSLOBOĐENJA ČAZME

Poštovani uzvanici, drugovi i drugarice!

Šezdeset i pet godina je otkako se formirala I. Udarne moslavačka brigada. Upravo je nevjerojatno kako je brzo prošlo to vrijeme. Stvarno je prekratak vijek ljudskog života. Meni se osobno čini da se sve to što smo mi antifašisti preživjeli dogodilo prije nekoliko godina. To je valjda zato što je naš oslobodilački rat ostavio u našim sjećanjima tako upečatljivu sliku događaja kojih se i do današnjih dana ne možemo osloboditi.

Sretan sam i zadovoljan što sam bio prisutan kod formiranja Brigade. Mogu reći da sam kao politički komesar Moslavačkog partizanskog odreda bio možda jedina osoba koja je u to vrijeme formiranja Brigade doživjela psihološki nešto što se čovjeku u životu samo nekoliko puta dogodi, da bude u isto vrijeme zadovoljan i sretan, a istovremeno i žalostan i tužan.

To je osjećaj koji doživljavaju skoro svi roditelji kad žene ili udaju svoju djecu. Zamislite, tada su iz Moslavačkog odreda odlazila tri bataljona i skoro čitav Štab odreda, a nekoliko tjedana ranije otišao je i Prvi udarni bataljon za formiranje Brigade "Braće Radić".

Ostao sam u Moslavačkom Odredu s novim štabom i jednim bataljonom boraca. S veseljem i tugom rastao sam se od divnih drugova s kojima sam uspješno surađivao. Otišao je Kličković, Kušec, Kovačić, Čolak, Laćan, Kosak, Bobinac, Juras, Đuričić i drugi. Sve su to bili odlični komandanti, politički komesari i odani komunisti. Ja sam imao veliku čast da s takvim drugovima zajedno ratujem u dragoj našoj Moslavini.

ŠTAB MOSLAVAČKOG ODREDA 1944: STRIKA, ČAPO, BLAHA, SUBOTIĆ

Mi ni na jednoj proslavi ne smijemo zaboraviti da je Moslavački odred odigrao vrlo važnu ulogu u razvoju partizanskih brigada i divizija, kako u Moslavini, tako i u širem području sjeverozapadne Hrvatske.

Moslavački odred je potkraj 1941. godine u svom sastavu imao svega 40 boraca, a potkraj 1943 ima četiri bataljona. U tom istom periodu u Slavoniju su otišla još tri kompletna bataljona i oko 500 boraca i starješina kao dopuna Kalničkom odredu. To znači da je Moslavački partizanski odred preko 2500 boraca i starješina iz svog sastava dao za razvoj ostalih partizanskih snaga na ovim prostorima.

Narodnooslobodilački pokret u Moslavini je naprosto bujao. Snažno i brzo su se razvijale sve naše društvenopolitičke i vojne organizacije. Za tako brz i kvalitetan razvoj partizanskih snaga može se u prvom redu zahvaliti Komunističkoj partiji Hrvatske, koja je svojim pravilnim političkim radom uspjela ubrzati sazrijevanje političke svijesti naših naroda.

Narod je uvidio što je fašizam i tko su nosioci njegove ideologije.

Ta visoka politička svijest naroda vidljivo je došla do izražaja prilikom formiranja Brigade, kada je narod ovacijama i pljeskom pozdravio predaju raporta postrojene Moslavačke brigade.

Raport je predao komandant Nikola Kličковиć drugarici Anki Berus, sekretaru Povjerenstva Centralnog komiteta KPH za sjevernu Hrvatsku.

Na maloj tribini okićenoj zelenilom, cvijećem i zastavama bila je slika druga Tita. Tu su bili rukovodioci štaba II. Operativne zone, ostali članovi povjerenstva CK za sjevernu Hrvatsku, članovi Okružnog komiteta i Kotara Čazma: Vinko Jeđut, Katica Kušec i drugi uzvanici.

U ime II. Operativne zone govorio je politički komesar Marko Belinić, koji je emotivno i razumljivo objasnio od kakve je važnosti i značaja da se na ovom prostoru formira brigada, koja će svojim operativnim djelovanjem omogućiti još brži dolazak boraca iz Zagreba i njegove šire okoline, jer to je bio preduvjet za formiranje novih brigada i divizija.

Svečano formiranje brigade završilo je govorom njezinog prvog političkog komesara Jože Horvata, a zatim se razvilo veselje i pjesma boraca i naroda koji se okupio na velikoj planinskoj livadi kod Stare straže.

Nakon nekoliko dana organizacijskog sređivanja i odmora, Brigada je dobila svoj prvi borbeni zadatak, da zajedno s Moslavačkim odredom likvidira neprijateljsku posadu u Vrbovcu, kako bi se onemogućio daljnji rad tvornice mesa "Predović" koja je bila jedan od glavnih snabdjevača mesom njemačkih jedinica na prostoru Hrvatske. Ta prva akcija Brigade u potpunosti je uspjela.

Došli smo do vrlo velikog plijena mesa, masti, šećera, soli, žive stoke i svinja. O ovoj pobjedi govorila je cijela Hrvatska, a ona je u znatnoj mjeri olakšala oskudicu tim namirnicama na području Korduna, Banije i Like.

Poslije niza velikih pobjeda I. Moslavačka brigada je s velikim zadovoljstvom prihvatila zadatak da zajedno sa Zagrebačkim i Moslavačkim odredom 28. studenoga 1943. oslobodi Čazmu.

Štab II. Operativne zone i VI. Slavonski korpus naredili su Zagrebačkom odredu i XXVIII. Slavonskoj diviziji da zatvore sve moguće putove kojima bi se mogla dovesti vojna pomoć Čazmi.

Za oslobođenje Čazme vodio se najdulji i najteži rat na području Moslavine. Stvoren je veliki slobodni teritorij i ubrzo su se formirale nove brigade i divizije.

Na moslavačkom, kalničkom i bilogorskom području formirala se XXXII. i XXXIII. divizija.

U tom razdoblju došlo je i do odluke vrhovnog komandanta druga Tita da II. Operativna zona postane Štab X. korpusa "Zagrebačkog".

"Čazmanska pobjeda I. Udarne moslavačke brigade i slavnih brigada XXVIII. divizije nadmašila je sve dotadašnje pobjede i uspjehe Narodno-oslobodilačke vojske na prostoru između Save i Drave", istaknuo je u svom priopćenju Štab II. Operativne zone.

Treba posebno naglasiti da je Brigada u teškim borbama koje je vodila u Moslavini, Kalniku, Bilogori, Zagorju i Podravini sve do konca rata izgubila na stotine svojih najboljih boraca, koji su dali svoje živote na oltar domovine. Zato i ovom prilikom hvala roditeljima, rodbini i narodu Moslavine, koji su izgubili tako moralne, borbene i časne ljude. Treba ponovo naglasiti da se narod Moslavine prema partizanskim ranjenicima odnosio s puno

BRIGA ZA NAJMLAĐE NARAŠTAJE:

ŠKOLOVANJE POD HRASTOM

nježnosti i roditeljske ljubavi. Narod Moslavine dao je sve što je imao, pa i vlastitu postelju, da bi olakšao bol i patnju ranjenih i bolesnih drugova, zato se te činjenice i uspomene ne smiju nikada zaboraviti.

Neprekidne borbe koje su se vodile tijekom 1944. i 1945. godine zahtijevale su ogromne fizičke napore boraca i starješina. Neprekidni marševi naprijed, natrag, lijevo, desno dopuštali su vrlo malo odmora i spavanja.

Probijen je Sremski front, Crvena armija je nemilosrdno gonila njemačku armiju, koja se čitavim Istočnim frontom povlačila na zapad.

Te neprekidne pobjede Crvene armije na istoku i savezničke na zapadu dale su nam novu snagu, da povećamo svoje napore do krajnjih granica.

I tako se naš X. korpus "Zagrebački", najednom u sastavu IV. armije, našao pred Zagrebom. Tu je X. korpus i završio rat.

Početkom svibnja 1945. godine fašizam je vojno i politički kapitulirao na svim frontovima u Europi. Počela je vojna predaja ljudi i opreme. Taj se zadatak normalno odvijao s Nijemcima koji

GLAZBA 33. DIVIZIJE 1944.

su disciplinirano poštivali uvjete predaje, ali se to nije događalo s ustašama koji nisu priznavali kapitulaciju i nastavili su rat. Ustaše su u trenucima njemačke kapitulacije izvršili posljednju mobilizaciju onih ljudi koji su se na bilo koji način osjećali krivim za one bezbrojne zločine koji su učinjeni za vrijeme Pavelićeve države. Kod tih mobiliziranih simpatizera fašista malo je bilo nevinih ili zavedenih. Ta vojnička i civilna rulja pod komandom ustaških generala vodila je odstupajući rat prema zapadnim granicama Hrvatske.

Pavelić, bježeći među prvima, javio je svojim podčinjenima da ih čeka na granici Hrvatske, gdje će izvršiti reorganizaciju vojske, a potom će zajedno s Englezima napasti partizane i osloboditi Hrvatsku.

Sve je to bila igra i propaganda raznih obavještajnih službi i Pavelićeve nerealne želje.

Ustaše, odstupajući pod neprekidnom borbom, nisu na granici naišli na Pavelića, pa su produžili bijeg u Austriju, s našom armijom iza leđa. Međutim, kod Bleiburga ustaše su naletjeli na savezničku oklopnu armiju i to je bio kraj njihovom bježanju. Našli su se u potpunom vojnom okruženju.

Nisu se htjeli predati saveznicima, već su od njih tražili da ih prihvate kao saveznike. No engleski oficiri su im odgovorili: "Naši saveznici su Tito i njegovi partizani, a vi birajte kome ćete se predati."

Tako je došlo do pregovora između predstavnika saveznika, ustaša i naše armije. Naša je armija tražila bezuvjetnu predaju ljudi i ratnog materijala, postavljajući razuman rok do kojeg će čekati da se ti zadani uvjeti izvrše. Kada je zadani rok istekao, neke su se domobranske jedinice pokušale predati, ali je u tom momentu otvorena plotunska paljba iz svih ustaških položaja s namjerom da u jurišu izvrše prodor naših položaja i da se pokušaju vratiti u Hrvatsku. No to je bio suludi pokušaj koji se nekoliko puta ponovio.

Kako znamo, u svijetu je poznato da se rat može završiti na

nekoliko načina, i to: diplomacijom, međusobnim dogovorom, bezuvjetnom kapitulacijom ili potpunim uništenjem neprijateljske žive sile.

U Bleiburgu dogodilo se ovo posljednje. Svaki neprijateljski vojnik koji se uspio predati ostao je živ. I to je istina o završetku partizanskog oslobodilačkog rata.

Mistifikacija Bleiburga nastala je dolaskom Tuđmana i njegovih sljedbenika Vinka Nikolića i Šuška, koji su se trudili svim silama skinuti ili bar umanjiti ustašku odgovornost za grozne, bezbrojne zločine učinjene u Hrvatskoj u Jasenovcu i drugim logorima.

Javno govoreći, bez argumenata htjeli su izjednačiti ili poistovjetiti da su za sve ratne grozote koje su se događale u Hrvatskoj podjednako krivi i ustaše i partizani. Takva je usporedba, naravno, pravno neodrživa.

Prije svega zato što su žrtve u logorima stradale protuzakoničnim postupkom ustaških vlasti i njezinih samovoljnih pojedinaca, dok su žrtve Bleiburga stradale zato što nisu poštivale zakonske odredbe ratnog prava, koje govore o zarobljavanju ljudi i predaji oružja. Druga je činjenica što su u ta dva slučaja, to jest u logorima i u Bleiburgu, stradali ljudi potpuno suprotnih političkih opredjeljenja.

U logorima su stradali uglavnom antifašisti i nevini, samo zato što su bili Srbi, Židovi, Romi, komunisti i drugi. U Bleiburgu stradaju fašisti i njihovi sljedbenici od kojih su mnogi izvršavali zločine u zemlji i u brojnim logorima u toku rata.

Upravo je neshvatljivo da se još i danas nalaze ljudi koji traže da se antifašisti ispričaju za takav završetak rata u Bleiburgu. Ja si postavljam pitanje tko je taj kome se trebaju ispričati pobjednici tog strašnog rata.

Kada je počeo Drugi svjetski rat, Komunistička partija Jugoslavije je predložila da svi naši narodi donesu jedinstvenu osudu fašizma. Ta osuda je glasila: "Smrt fašizmu – sloboda narodu".

Tu osudu su usvojili svi narodi bivše Jugoslavije i ona se zvanično isticala na svim službenim aktima narodne i vojne vlasti. Ta osuda je javno istaknuta na svim zvaničnim zasjedanjima ZAVNOH-a i AVNOJ-a. Na osnovu te narodne osude se vodio Narodnooslobodilački rat.

Međutim, danas se u Hrvatskoj nalaze ljudi koji se prave da ne znaju te činjenice, iako ističu na svakom koraku svoju “povijesnu znanost”. Oni naprimjer tvrde da antifašist može biti samo onaj čovjek koji je antikomunist.

Zamislite, oduzeti komunistima pravo da budu antifašisti, to može reći samo čovjek koji nema elementarne pameti, ili je to podmukli neprijatelj ljudske slobode.

Povijesna je istina da je već na početku tog strašnog antifašističkog rata po prvi puta običnim ljudima pismeno i usmeno objašnjeno da se taj rat vodi radi uništenja fašizma, kao najvećeg zla koje prijeti čovječanstvu čitavog svijeta.

Rukovodeći ljudi koji su vodili naš Narodnooslobodilački rat su pravilno ocijenili da nisu fašisti svi oni ljudi koji se nalaze pod vlašću fašizma i da treba strogo paziti da se smrtna osuda odnosi samo na fašiste i njihove simpatizere, a da ostali ljudi budu pošteđeni i zaštićeni.

U PREDAHU OD BORBI NAŠLO SE VREMENA I ZA NOGOMET

Da je tako, mi smo živi svjedoci, da smo u naše partizanske redove primili desetke i desetke tisuća Mačkovih domobrana, jer domobrani su bili Mačkova, a ne Pavelićeva vojska. Čudno je da ti “znanstvenici” ispuštaju iz vida tu tako važnu činjenicu. Domobrani su u našim redovima tretirani kao i svi ostali borci Narodnooslobodilačkog rata.

Nažalost, Maček je svojom politikom doveo na čelo Hrvatske Pavelića i on je osnovni krivac što je dio Hrvata dao podršku Paveliću. On je zaveo dio hrvatske omladine da su išli u domobransku vojsku, računajući da će preko njih u zgodnom momentu zamijeniti Pavelića na vlasti. Ali se u svojoj računici grdno prevario, jer taj zgodni moment za njega nikada nije došao.

Drugovi i drugarice, hoću na kraju jasno i glasno reći da sva ova politička hajka koja se vodi očito ima za cilj rehabilitaciju fašizma. Ona je počela 1990. godine kada se po svijetu pokupilo sve one političke protivnike tadašnje Hrvatske, a koji su se uspjeli spasiti na završetku antifašističkog rata. To su bili ljudi koji su se pod tuđim imenima skrivali u zapadnim zemljama, a koji su to čitavo vrijeme vodili neprekidnu borbu protiv Socijalističke Hrvatske. Ti ljudi su nas htjeli prvo nacionalno podijeliti i u toj borbi je poginulo hiljade i hiljade ljudi, a sada pokušavaju da nas ideološki podijele postavljajući uvjete tko može, a tko ne može biti antifašist.

Ne može se antifašizam u Hrvatskoj nacionalno, a ni ideološki podijeliti. Antifašizam je bio i bit će neraskidiva i jedinstvena cjelina. To je povijesna istina, iskovana u zajedničkoj borbi, i tu činjenicu se ne može krivotvoriti nikakvim lažima, pa bile one izrečene bilo od koga, na ovaj ili onaj način.

Za fašizam ne smije nikada biti milosti i sažaljenja. Fašizam nema nikakvih demokratskih prava. Ta ideologija je od čitavog demokratskog svijeta osuđena na propast i ona ne smije naći ljudski oslonac. Svaki onaj čovjek koji podržava ili zagovara fašizam, ozbiljan je protivnik demokracije i ljudskih sloboda.

Reći ću vam jednu zgodu, koju sam doživio u vrijeme 1943. i

1944. godine, kada smo s Moslavačkim odredom napadali Čazmu. Tada smo u prvom napadu zarobili oko 50 domobrana, a u drugom preko stotinu. U ta dva navrata zarobili smo i jednog čovjeka s kojim sam se kao dijete igrao i s kojim sam zajedno u Zagrebu išao u iste razrede osnovne škole i s kojim sam kao susjedom proveo čitav niz predratnih godina.

Kod prvog i drugog zarobljavanja ostao je veći broj domobrana u našim redovima, ali među njima nije bilo mog školskog kolege. U dva navrata sam s njim posebno razgovarao i nagovarao ga da ostane kod nas, međutim on mi je i prvi i drugi puta odgovorio: “Pusti me, Đuro, mojoj sudbini, ti slušaš Tita, a ja slušam Mačeka, a on nama domobranima neprekidno poručuje da nije došlo vrijeme da se ide u partizane.”

Taj čovjek je dva puta ovdje u Moslavini otišao u gaćama i košulji kao i ostali u Zagreb i opet se za nekoliko tjedana vratio u domobranstvo u Čazmu. Zamislite, ostao je živ i kod trećeg napada kada je Čazma konačno oslobođena. O tome mi je pričao nekoliko godina kasnije, poslije rata, kada je radio kao tipografski radnik u jednim zagrebačkim novinama. Između ostalog je rekao: “Đuro, mene je sram stajati pred tobom, ali šta mogu, tako je bilo i ne ponovilo se nikada.”

Iz ovog primjera se vidi kakve su sve sudbine ljudi bile u tom svjetskom ratu. I sada, toliko godina poslije njega, našlo se ljudi koji izvrću istinu da bi ostvarili svoje političke ambicije. Sramota.

Dragi moji slušatelji, skupo i preskupo smo mi platili našu slobodu, tako skupo ju sigurno nije platio nijedan evropski narod. Budimo na krajnjem oprezu i čuvajmo to naše slobodarstvo svim raspoloživim sredstvima.

Velika vam hvala što ste me saslušali, želim vam puno zdravlja. Živjeli!

U ČAZMI, 21. RUJNA 2008.

GENERAL ĐURO BLAHA (1916-2013)

Rušenje antifašističkih spomenika u Čazmi 1990–2000.

Čazma je predstavljala najveće partizansko središte na području današnje Bjelovarsko-bilogorske županije.

Na širem području općine Čazma, s osloncem na Moslavačku goru, postojale su značajne organizacije NOP-a i formirane su prve partizanske grupe, zatim veće partizanske jedinice i 33. divizija.

U Čazmi je bilo sjedište II. operativne zone, kasnije 10. Zagrebačkog korpusa, a tu je bio i centar rukovođenja NOB-om za sjeverozapadnu Hrvatsku.

Narod je podržavao antifašistički pokret. U borbama koje su se na tom području vodile protiv fašista, od početka rata do konačnog oslobođenja, bilo je mnogo poginulih boraca i civila. U znak sjećanja na njih narod im je podizao spomenike i druga spomen obilježja. Nažalost, neofašisti su posljednjih dvadeset godina srušiti ili oštetili ono što je narod 50 godina čuvao i njegovao.

Srušeni ili oštećeni spomenici NOB-a

☆ POZIV NA USTANAK

U Čazmi ispred Narodnog sveučilišta 1951. godine otkriven je spomenik “Poziv na ustanak”, djelo Vojina Bakića. Spomenik je miniran je i potpuno srušen 1992

Postament je uklonjen 2005. godine, a površina na kojoj je bio postavljen spomenik preuređena je u park s vodoskokom.

☆ DONJI LIPOVČANI

U Donjim Lipovčanima kod Osnovne škole 1958. godine podignut je spomenik u znak sjećanja na 17 palih boraca NOR-a i žrtava fašističkog terora. Na tom mjestu osnovana je brigada Matija Gubec 12. prosinca 1943. Spomenik je oštećen i s njega je uklonjena zvijezda petokraka 1992.

RUŠENJE ANTIFAŠISTIČKIH SPOMENIKA U ČAZMI 1990.-2000.

Spomenik je obnovljen 2007.

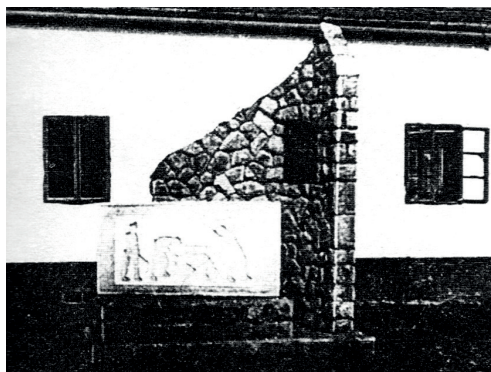
☆ DONJI MIKLOUŠ

U Donjem Mikloušu je 1960. godine podignut spomenik u čast 31 palog borca i 12 civilnih žrtava. Oštećen je. Uništena je zvijezda petokraka i razbijena ploča 1992.

☆ GORNJI DRAGANAC

U Gornjem Dragancu ispred osnovne škole je 1961. godine podignut spomenik za 8 palih boraca i 3 civila po projektu Save Velagića i Milana Tribusona. Reljef na spomeniku uklonjen je 1992. Spomenik nije do danas obnovljen.

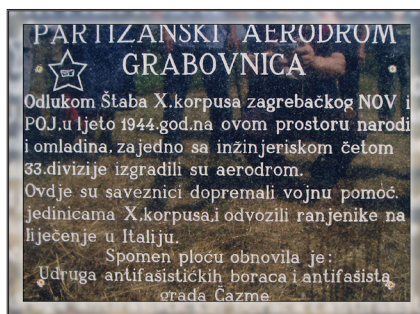

DANAŠNJI IZGLED SPOMENIKA U GORNJEM DRAGANCU

☆ GRABOVNICA

U Grabovnici kod Čazme, na mjestu partizanskog aerodroma, 1983. postavljen je avion kao spomen obilježje. Avion je miniran.

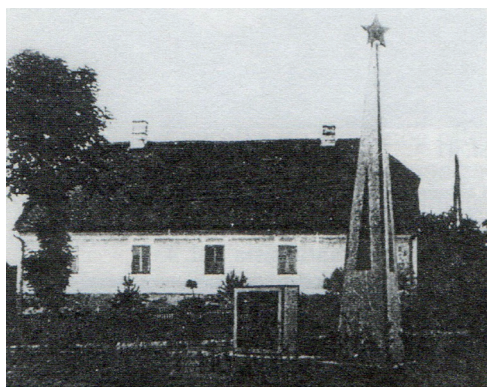
S postamenta je uklonjen vojni zrakoplov 1992. Dio zrakoplova nalazi se u Tehničkom muzeju u Zagrebu. Do danas spomenik nije obnovljen.

☆ IVANSKA

U Ivanskoj je 1960. godine podignut spomenik sa spomen-pločom za 27 palih boraca i 16 žrtava fašističkog terora. Spomenik je uklonjen 1993. Ploča s imenima palih boraca i žrtava fašističkog terora izmještena je na mjesno groblje.

Na mjestu uklonjenog spomenika podignut je spomenik braniteljima Domovinskog rata.

☆ GORNJI DRAGIČEVAC

U Gornjem Dragičevcu podignut je spomenik palim borcima 1960. godine. Spomenik je oštećen 1992.

☆ GORNJA ŠUŠNJARA

U selu Gornja Šušnjara, 1960. godine podignut je spomenik u znak sjećanja na 8 palih boraca i 10 ubijenih civila. Spomenik je oštećen 1993.

☆ MARTINEC

U Martincu je spomenik palim borcima i civilnim žrtvama oštećen.

☆ MILAŠEVAC

U Milaševcu je oštećen spomenik podignut za 24 palih boraca i civila antifašista.

☆ POBJENIK

U selu Pobjenik je 1959. godine podignut spomenik za 11 palih boraca i 15 žrtava fašističkog terora. Oštećen je, nema zvijezde petokrake.

☆ SAMARICA

U selu Samarici 1960. godine je podignut spomenik za 6 palih boraca i 7 civila. Oštećen je, nema zvijezde petokrake.

☆ SIŠČANI

U selu Sisčanima je 1960. godine podignut spomenik za 6 palih boraca i 7 žrtava fašističkog terora. Oštećen je.

☆ SRIJEDSKA

U selu Srijedska 1960. godine podignut je spomenik za 10 palih boraca i 13 žrtava fašističkog terora. Oštećen je 1993. Do danas nije obnovljen.

☆ SVETI VID - GRABOVNICA

Na brdu Sveti Vid - Grabovnica sa spomenika je skinuta zvijezda petokraka 1992.

☆ ŠTEFANJE

U selu Štefanju podignut je spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora. Otušena je zvijezda petokraka 1993.

☆ ANDIGOLA

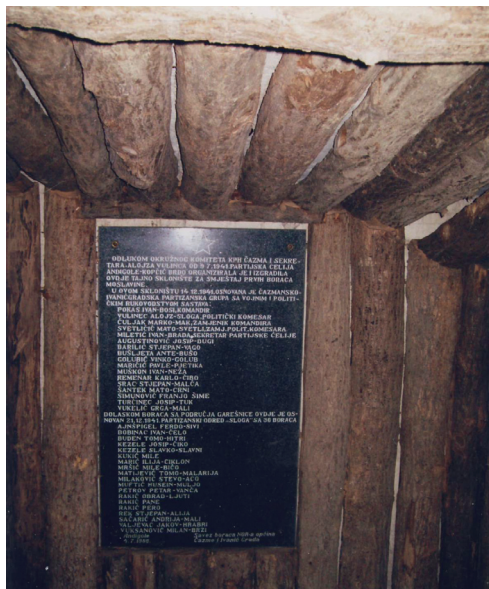

SPOMENIK BORCIMA NOB-A NA PODRUČJU ČAZME

☆ LUGARICA

SPOMEN OBILJEŽJE NA FORMIRANJE PARTIZANSKOG ODREDA ALOJZA BULINĆA SLOGE

ZEMUNICA NA LUGARICI U KOJOJ SU SE SKLANJALI MOSLAVAČKI PARTIZANI

☆ STARA STRAŽA

SPOMEN OBILJEŽJE NA FORMIRANJE II MOSLAVAČKE BRIGADE

Spomen-kosturnice

☆ ČAZMA - GRADINA

U Čazmi je ispred Zavičajnog muzeja (Gradina) podignuta 1956. godine spomen-kosturnica s posmrtnim ostacima 400 moslavačkih partizana. Kosturnica je djelo Fedora Wenzlera i Belizara Bahorića.

Na spomenik je 1970. postavljen mozaik akdemskog slikara Ede Murtića.

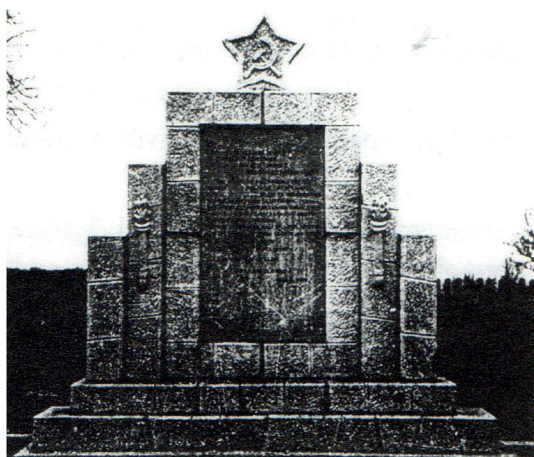

Kosturnica je devastirana, te su razbijene ili uklonjene ploče s imenima palih boraca.

Kosturnica je 2012. djelomično obnovljena, a mozaik Ede Murtića u potpunosti je obnovljen.

☆ NARTA

U Narti je ispred pravoslavnog groblja 1955. godine podignuta spomen-kosturnica poginulim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Spomen-kosturnica je uništena 1992., a obnovljena je 2007.

Spomen-ploče

☆ ČAZMA

U Čazmi na zgradi Policijske stanice podignuta je 1956. godine spomen-ploča u znak sjećanja na Franju Vidovića. Skinuta ploča je nestala.

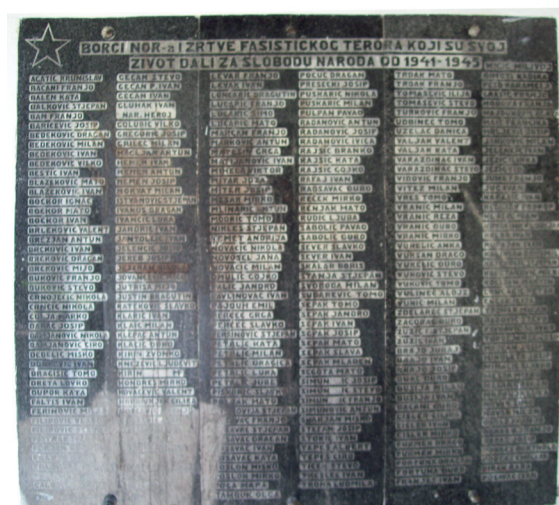
Velika spomen-ploča u Čazmi na ulazu u Centar za kulturu Narodnog sveučilišta u čast oslobođenja Čazme 29. studenog 1943. g. oštećena je i uklonjena.

☆ POBJENIK

U Pobjeniku na kući Vuković gdje je bilo sjedište diverzantskog odreda narodnog heroja Ivana Hariša (Ilije Gromovnika) skinuta je ploča.

☆ VRTLINSKA

U selu Vrtlinskoj nestala je spomen-ploča poginulom učitelju Luji Kneževiću.

Zavičajni muzej i spomen-dom

☆ ČAZMA

U Zavičajnom muzeju u Čazmi postava radničkog pokreta i NOB u Moslavini u cijelosti je uklonjena, a eksponati djelomično oštećeni ili uništeni.

☆ GORNJA ŠUŠNJARA

Iz spomen-doma u Gornjoj Šušnjari otuđeni su ili uništeni eksponati, dokumenti i slike, a ploča na ulazu je oštećena.

(DIO TEKSTA PREUZET JE IZ KNJIGE RUŠENJE ANTIFAŠISTIČKIH SPOMENIKA U HRVATSKOJ 1990–2000.)

Korištena literatura:

M. Brunović i T. Sović: 29.III. 1944. Bitka kod Oborova, SUBNOR Dugo Selo, Narodni list, Zadar, 1965.,

V. Karanović: *Moslavački partizanski odred, Općinski odbor SUBNOR-a Kutina*, 1981.,

V. Karanović: *Treći Diverzantski odred, Općina Ivanić Grad*, 1984.,

V. Karanović: *Prva Moslavačka udarna brigada, Općina Čazma*, 1988.,

V. Karanović: *Od moslavačkih odreda do 33. Divizije, NIŠRO Prosvjeta, Bjelovar*, 1978.

Dr. Z. Krnić: *33. Divizija NOV Jugoslavije, Spektar, Zagreb*, 1981.,

Grupa autora: *10. Zagrebački korpus*, <http://www.deseti-korpus.com>

S. Ogrizović: *Fragmenti borbe u Moslavini, Kotarski komitet SKH Kutina*, 1959.,

Dr. P. Gregorić: *Sjećanja na 1941. Godinu, NOP u Zapadnoj Slavoniji, Moslavini i bjelovarskom kraju, Historijski institut Slavonije, Slavonski brod*, 1969.,

Z. Glik: *Partizanska godina, Epoha, Zagreb*, 1963.,

L. Tesla: *Što radite ljudi, pokolj u Gudovcu, Općinski odbor SUBNOR-a Bjelovar*, 1980.,

M. Bastasić: *Bilogora i Grubišno Polje 1941–45., Menader kompanija d.o.o., Banjaluka*, 2009.,

Slavko Degoricija i Josip Tropčić: *Tito u Moslavini, Muzej Moslavine Kutine*, 1968.

Iz borbe za Čazmu uz 10. god. Oslobođenja, SUBNOR Čazma, 1953.

15 godina oslobođenja Čazme, OO SSRN Čazma, 1958.

45 godina slobodne Čazme. Osnovna škola Čazma, 1988.

Poimenični popis žrtava koncentracijskog logora Jasenovac 1941. – 1945

Grupa autora: *Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990–2000.*

Fotografije, slike i ilustracije su preuzete iz objavljenih knjiga i brošura, a najveći dio iz fundusa Gradskog muzeja u Čazmi gdje su pohranjene.